

Gheorghe CALCAN
Universitatea Petrol – Gaze
din Ploiești (România)

ISTORIA ÎNTRE NAȚIONAL
ȘI UNIVERSAL ÎN REPREZENTAREA
LUI MIHAI EMINESCU

**History between the national and the universal in the representation
of Mihai Eminescu**

Abstract: The article analyzes different aspects of national and universal historiography that may be found in the works of Eminescu. The poet's reflections are considered deep and integrative, in other words – the basis of the Romanian people constitution. In a broad sense it is noted that the permanent movement of nations and the continuous permutation of interests and centers of power determine the history's course. Eminescu is rightly considered an important personality of the national and universal spirituality.

Key words: universal, national, integrative vision, Romanian space, value of terms, philosophical system.

Rezumat: Articolul tratează aspecte de istoriografie de ordin național și universal care și-au găsit prezența în opera eminesciană. Reflecțiile eminesciene sunt considerate adânci și integratoare, cu alte cuvinte – fundamente ale plămădirii poporului român. În plan mai larg se constată că mișcarea permanentă a națiunilor și permutarea continuă a intereselor și a centrelor de greutate determină cursul istoriei. Eminescu e considerat, pe bună dreptate, personalitate uriașă a spiritualității naționale și universale.

Cuvinte-cheie: universal, național, viziune integratoare, spațiu românesc, valoarea termenilor, sistem filosofic.

Opera lui Mihai Eminescu ni-l prezintă pe acesta ca pe un titan al epocii sale: poet, filosof și gânditor, literat, jurnalist, conectat celor mai vii și profunde orientări ale timpului, în dialog cu marile personalități ale vremii lui, om al cetății. Personalitatea sa deși se conjugă și se pierde printre semenii săi, transcede epoca și timpul. Prin creație, mesaj și consistență, Mihai Eminescu rămâne un geniu al simplității și al profunzimii, al singularului și al totalității, un titan ale cărui dimensiuni se integrează în tiparele geniului universal deschis de perioada Renașterii.

Acest fapt ne este conturat și prin aserțiunile sale cu caracter istoric. Viziunea sa asupra istoriei este profundă, filosofică. Curgerea timpului și a evenimentelor este procesualitate. În înțelegerea și descrierea trecutului colectiv, istoricul „va trebui să facă

a se simți legea continuității”. Cercetătorul va trebui să-și fixeze punctele terminus ale investigației sale, cele, așa cum se exprima poetul, de „purcedere” și de „ajungere” a fiecărui fenomen istoric investigat. După statuarea acestor elemente va urma investigarea și explicarea devenirii, a etapelor „intermediare”.

Investigația trecutului presupune rigoare și un plan al cercetării bine elaborat: „Istoricul se va atașa de o idee și această idee el o va urma de la originea sa până la ultimul termin al dezvoltării sale”. Exprimându-se plastic, Eminescu arăta că procesul sau fenomenul istoric supus investigației trebuie să devină o țintă, care odată fixată de către cercetător, aceasta va deveni „personagiul și eroul cărții”, de fapt al cercetării care urma a se concretiza. Dacă se va respecta acest procedeu, rezultatul va fi o imagine integratoare, și nu una fragmentată „a cutărei sau cutărei fapte izolate”. Astfel, rezultatul cercetării nu va fi o înlănțuire de fapte singulare și se va putea ajunge la esența fenomenului, la „germenele său”, se va putea surprinde succesiunea, simultaneitatea, continuitatea „și toată dezvoltarea istorică”¹. În fond Eminescu „privește istoria nu ca o simplă acumulare de date și fapte din trecut, ci are o viziune științifică asupra ei”².

În viziunea sa asupra scurgerii timpului, Eminescu consideră că fiecare epocă istorică are anumite principii generale după care se conduce și care de fapt ghidează epoca respectivă. Aceste principii alcătuiesc în fond „monogramul în care se prezintă aspirațiunile generațiunii dintr-un popor”. Eminescu recunoaște atuurile dialogului ideatic al unei epoci, evidențiindu-i rolul în evoluția societății. În construcția sa ideatică, seva spirituală a unei societăți „este voința vie, care despăcată în două, în trei-patru partide, se luptă ea însăși contra ei însăși. Rezultatul tuturor principiilor opuse” devenind într-un fel tabloul tuturor problemelor ori idealurilor unei societăți, ori „*Cazuistica* sau codul pe care-l urmează pasiunile puse în mișcare”³.

Reflecțiile lui Eminescu ating și sfera relativității judecăților de valoare, el întrebându-se de ce „pe tărâm politic și moral, unul laudă un lucru, altul îl contestă”. Vinovatul acestei situații, considera Eminescu, îl constituie voința umană, nu intelectul, pentru că „Judecata intelectului pur e întotdeauna corectă”. Interesul imediat va cere o atitudine ori o rezoluție care e dorită, întrucât „oamenii demonstrează [ceva] nu pentru că rezultă de la sine [din natura lucrurilor], adică din limpedele interes pentru adevăr, ci pentru că vor să demonstreze”⁴.

Voința umană, *interesul* cum am spune noi astăzi, determină curgerea istoriei. Odată ce am acceptat acest principiu, el va conduce la constatarea care numai în aparență trece

¹ Mihai Eminescu, [*O problemă a istoricului*], Academia Română, Muzeul Literaturii Române, *M. Eminescu, Opere, XV, Fragmentarium, Addenda ediției, Cu reproducere după manuscrise, documente și presă*, Coordonatori Dimitrie Vatamaniuc, Petru Creția, Editura Academiei Române, București, 1993, p. 87.

² Tudor Nedelcea, *Eminescu*, Prefață de acad. Mihai Cimpoi, Cuvânt înainte de Theodor Codreanu, Postfață de prof. dr. Victor Crăciun, Fundația Națională de Științe și Arte, București, 2013, p. 74.

³ Mihai Eminescu, [*Principii generale ...*], Academia Română, Muzeul Literaturii Române, *M. Eminescu, Opere, XV ...*, p. 87.

⁴ Mihai Eminescu, [*Logik der geschichte/ Logica istoriei*], *Ibidem*, p. 87-88.

drept consternantă, aceea că: „oamenii știu istorie fără să-nvețe nimic de la ea”. În atare situație „Inteligența este condamnată a juca rolul de salahor al voinței”, iar acest fapt se poate observa cu lejeritate „în jurnale și în opinia publică” a epocii. În această logică a desfășurării lucrurilor, voința devine „avocatul diavolului”. Astfel întreaga ideologie a unei epoci, nu este decât învelișul voinței sociale („Stat pro ratione voluntas”), ajungând astfel să fie, în mod explicit „de un timp zisă [acceptată – n. ns. – Gh. C.], de altul dezisă”. Lucrurile/înfăptuirile de valoare ale unei epoci istorice, adesea destul de rare, definite de Eminescu drept „nemuritoare, inocente”, se produc numai atunci când creierul „a paralizat sau cel puțin s-a eliberat de voință”. Într-o atare construcție filosofică, concluziile lui Eminescu nu puteau fi altfel decât pesimiste și din păcate extrem de realiste: „În van vei spune că istoria învață, că războaie, ură, nedreptăți, răutate nu duc decât la o rezistență efemeră”. Totul se va uita rapid, pentru că „într-un timp nemărginit, un secol e o clipă suspendată”⁵.

Cu reflecții adânci și cu o viziune integratoare⁶, Eminescu conturează o tematică a munților și a râurilor, a rolului acestora în istoria poporului român. Cum fiecare neam își are elementele lui de reper genetic și existențial, cum anumite „popoare s-au îndreptat în calea lor istorică după constelații luminătoare de stepă, poporul românesc au fost călăuzit de râuri”⁷. Iar râurile își au izvorul în Carpați care sunt și leagăn ocrotitor al poporului nostru: „muntele tată al râurilor și al poporului românesc”⁸. Dealtminteri, în mod generic Eminescu recunoaște munților valențe multiple în devenirea cosmologică: „Precum o piatră aruncată din vârful de munte cade cu pătratul repejunii și ajunge la o enormă accelerare, astfel și popoarele tinere și libere din munte coboară; din munte părinte de râuri și părinte de neamuri omenești”. Referindu-se la aceste popoare tinere, evident poetul avea în vedere faptul că însuși poporul român se integra din această categorie.

Eminescu realiza o comparație extrem de plastică a joncțiunii perioadei de maximă putere a Imperiului Otoman cu spațiul românesc. Pe vremea domniei lui Mahomed al II-lea, Eminescu considera că „românii erau în culmea epocii lor eroice”. Chiar atunci, Mahomed a luat contact cu neamul românesc prin intermediul Carpaților. „Soarele roșu al deșerturilor” cum îl denumea el pe măritul sultan, răsărind deasupra lumii a întâlnit cu razele sale ambasadorii poporului român, nimeni alții decât munții Carpați. În mod evident, dintr-o astfel de întâlnire nu se putea naște decât un „dialog” al „egalilor” între cele două elemente naturale și mărețe ale universului. „Soarele, răsărind din noaptea timpurilor, atinge și aprinde întâi vîrfurile munților celor mai înalți, astfel Carpații născători ai râurilor și ai poporului nostru se desemnă în toată uriașa lor mărime în fața soarelui ce răsărea”.

⁵ Mihai Eminescu, [„Stat pro ratione voluntas”], *Ibidem*, p. 88.

⁶ Mihai Eminescu dezvoltă o concepție unitară și asupra culturii universale. (Vezi, Mihai Cimpoi, *Unitatea culturii universale în reprezentarea lui Eminescu*, în „Viața Basarabiei”, Revistă editată de Asociația Națională a Oamenilor de Creație din Moldova, Anul 14, nr. 3 (35), 2015 (serie nouă), Tipografia Universul, Chișinău, p. 5-6).

⁷ Mihai Eminescu, [„Alte popoare”], Academia Română, Muzeul Literaturii Române, *M. Eminescu, Opere, XV* ..., p. 90.

⁸ Mihai Eminescu, [Muntele în istoria românilor], *Ibidem*, p. 89.

„Egalitatea” sau paritatea pe care marele poet și filosof o inducea, curgea astfel lin și se realiza firesc, natural, fără niciun fel de nuanță a inferiorității ori a inhibiției: razele Soarelui întâlneau vârfurile Carpaților, iar Mahomed îl întâlnea pe Ștefan cel Mare.

Reflecțiile lui Eminescu asupra celor două personaje istorice au condus la formularea unor judecăți de valoare asupra metodei de cercetare, la comparații și chiar la unele ierarhizări. Analiza fiecărui moment al istoriei ori a fiecărei confruntări militare trebuia să se realizeze prin descifrarea sensului aceluia demers. „Pentru a măsura rezistența unui popor în contra unui atac sau a unei cuceriri trebuie să știm ce putere reprezenta acel atac sau acea tentativă de cucerire”⁹. Poetul considera momentul luptelor lui Mahomed al II-lea cu Ștefan drept culmea „absolută”, am întări noi, a măsurării forțelor și a înclășării celor doi și, în fond, a energiei românești. Pe un alt plan al aceluiași registru, și confruntările voievodului moldovean cu Matei Corvinul reprezentau o culme a acestor energii. Confruntarea lui Ștefan cu mai marii timpului său a fost de natură a-i genera poetului admirație, întrucât „rezistența care a trebuit să o opună acestora este egală, dacă nu superioară, atacului intervenit”. Acesta era argumentul care-l determina pe Eminescu să-l considere pe Ștefan ca fiind „mare”.

Această culme a istoriei naționale găsea în considerațiile lui Eminescu, similitudine în domnia lui Mircea cel Bătrân. Voievodul muntean se măsurase la timpul său cu mai marii vremii sale. „Mircea I s-a luptat în contra lui Murad I, în contra lui Baiazid Fulgerul”. Pentru faptele sale și Mircea era „mare”. Spre deosebire de aceștia, „Mihai Vodă s-a luptat în contra turcilor în decadență, în contra ungarilor în decadență”. Fără îndoială, victoriile obținute de Mihai au fost importante și arătau că acesta „era relativ mai mare decât aceștia”. Faptul că adversarii săi se situau pe o pantă a descreșterii puterii pe care o reprezentau, îl determina însă pe Eminescu să considere că Mihai ar fi fost „în realitate mic”. Exegetul găsea și o explicație a acestei situații: „starea de mizerie din vreme”. Însemnând acest fapt în caracteristicul său stil eliptic, Eminescu nu oferă niciun fel de precizare ori indiciu dacă el s-ar fi referit la situația internă ori externă, generatoare a stării de mizerie¹⁰.

Reflecțiile marelui gânditor au stăruit asupra domnitorilor celor mai reprezentativi. „Matei Corvin știa că Ștefan nu voia Ardealul. El voia numai o cărare de-a lungul Moldovei, o cărare spre Maramureș; Voievozii Țării Românești o cărare spre Hațeg”¹¹. El sublinia astfel semnificația regiunilor cu rol de descălecat, Maramureșul pentru Moldova, pe de o parte, și a celor care asigurau translația românească de o parte și alta a Carpaților, așa cum a fost depresiunea Hațegului pentru Țara Românească, pe de altă parte. În viziunea sa, unitatea pământului românesc era evidentă: „Moldova și Țara Românească nu sunt decât promontorii ale Ardealului”¹². Sau într-o altă parte: „Punctul nostru centrifugal – mater parens – e Ardealul. Punctele centripetale sunt cele care se-nclină de-a lungul râurilor noastre – deci peninsula tracică și valea Nistrului”¹³.

⁹ Mihai Eminescu, [„Valoarea termenilor”], *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Mihai Eminescu, [Matei Corvin și Ștefan cel Mare], *Ibidem*, p. 92.

¹² Mihai Eminescu, [„Promontorii ale Ardealului”], *Ibidem*.

¹³ Mihai Eminescu, [„Direcția primitivă de mișcare ...”], *Ibidem*, p. 374.

Specificitatea, unitatea și continuitatea au condus la închegarea românească. Acest proces complex a cuprins totalitatea transformărilor care au purces de la organizările simple, „gentilice” de pe văile râurilor. Acestea au constituit „sâmburele” care a condus la formule organizatorice mai mari, prestatale. Pe planul juridic, aceste transformări au evoluat de la plămădirea cutumelor „oamenilor buni și bătrâni”, la concretizarea ulterioară a acestora în textele de lege:

„*Gens și constituție gentilică*. Vrancea, Soroca, Techeciul, Câmpulung.

Analogie în Ardeal: moți, mocani, țuțuieni, mureșeni, câmpeni, pădureni”¹⁴.

Eminescu și-a făurit o construcție proprie asupra evoluției istoriei poporului român. Viziunea sa, s-a încadrat oarecum spiritului romantic specific secolului în care el a trăit, conferind trecutului cele mai puternice atuuri și deplângând realizările prezentului. Astfel, pentru marele poet, secolele XII-XIII constituiau „Epoca de naștere și formațiune” a statelor medievale românești, secolele XIV-XV reprezentau „Epoca eroică” a neamului românesc, secolele XVI-XVII au fost „Epoca literară”, iar secolele XVII-XIX erau „Epoca de decadentă”¹⁵.

Nu au lipsit din reflecțiile sale cele asupra „ceasurilor” fundamentale ale plămădirii poporului român. Prin notațiile sale asupra lui Roesler, în mod evident Eminescu și-a exprimat concepția asupra procesului etnogenezei românești. Originea latină și continuitatea neîntreruptă a poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic au constituit axiome ale sistemului său reprezentativ. Românii nu erau altceva în viziunea marelui poet decât „romanii răsăriteni”. Eminescu deplângea faptul că ceea ce s-a scris în țară despre continuitate, și el remarca că s-a scris semnificativ în epocă, a avut ca adresabilitate „doar publicul școlar românesc”. Chiar dacă scopul educativ al acestor scrieri era fără îndoială evident, din păcate, aceste idei și argumente „au rămas necunoscute în străinătate”¹⁶. Acest sindrom pare din nefericire perpetuat până în contemporaneitate.

Argumentele poetului în favoarea continuității erau atât de natură documentară, cât și de natură logică. Faptul că împăratul Justinian a stăpânit în secolul al VI-lea teritoriile la nordul Dunării, constituia o evidență demonstrată de realitățile istorice¹⁷. Pe această premisă, logica poetului continua imbatabil: „Deci dacă 300 de ani după Aurelian erau coloniști romani în Dacia traiană, pentru care se scriseseră edicte [...] de ce n-ar fi fost și după trei secole” după Justinian? Evident, era o întrebare retorică. Logica sa se constituia într-unul din argumentele prin care el găsea justificare afirmațiilor de continuitate și autohtonie a românilor susținute de Anonymus. Cronicarul maghiar „n-a mințit în însemnările sale” întrucât era evident faptul că respectiva „cronică ungară

¹⁴ Mihai Eminescu, [„*Gens și constituție gentilică ...*”], *Ibidem*, p. 92.

¹⁵ Mihai Eminescu, [Cronologie], *Ibidem*.

¹⁶ Mihai Eminescu, [Roesler und Justinian/Roesler și Justinian], *Ibidem*, p. 95-96.

¹⁷ Vezi Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. II, *Daco-romani, romanici, alogeni*, Coordonatori Dumitru Protase, Alexandru Suceveanu, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 607-616.

a fost compilată într-adevăr după însemnări și tradiții vechi”. Cronica lui Nestor era una dintre numeroasele mărturii. „Nestor e însă realitate”, nota Eminescu. „Nestor se întemeiază pe cronica rus[ească]”¹⁸.

Logica și intuiția lui Eminescu asupra devenirii poporului român erau conforme procesului de evoluție firească a genezei naționale și statale. Astfel, dacă până în secolul al XII-lea când sunt atestate știri scrise despre existența românilor, de la Anonymus ori de la alți cronicari¹⁹, după acel moment evoluția românilor nu putea, în mod logic, să fie decât cea naturală, firească, specifică. „Micile republici țărănești din ținuturile Carpaților, s-au constituit în două Principate, care au avut și au o istorie independentă până în zilele noastre”. Negarea evidenței îl revolta pe Eminescu întrucât realitatea „până în ziua de azi e înveninată de către istoriografie”, acea istoriografie pătimășă și deformatoare care se realiza „prin chiar negarea adevărului și a patrimoniului lor istoric”²⁰.

După cum nouă astăzi ne este cunoscut cu claritate care a fost interesul deformărilor lui Roesler în privința etnogenezei românești, la fel de cunoscut îi era și lui Eminescu. În propriul său sistem reprezentativ și matematic el încerca o definire a acestui autor: „Ce e Roesler? El caută a diminua valoarea lui x prin termeni în *minus*”²¹.

Din reflecțiile marelui poet nu puteau lipsi cele asupra Romei. O cauză a politicii de expansiune și de colonizare a Romei era văzută de Eminescu în suprapopulația regiunii. Elementele colonizării erau recrutate din „clasa a patra” care se preta foarte bine ideilor revoluționare, denumite „metaforic” de Eminescu a fi „comuniste”. „Creștinii din imperiu [erau – n. ns. – Gh. C.] persecutați pentru că proferau idei comuniste”. Explicația este pe deplin logică, în registrul asimilării ideilor „comuniste” celor creștine, de negare a rolului de „judecător suprem” rezervat axiomatic împăratului și de difuzare a ideilor de egalitate a oamenilor. În baza constatărilor făcute, Eminescu vedea „*Probabila* colonizare a Daciei cu creștini” iar, „Limba romană deznaționalizează pentru că este singurul element *unitar* între elemente foarte diferite”²².

Atașamentul și considerațiile lui Eminescu față de poporul român erau profunde, căpătând chiar valențe sacre. În mod evident „cultul patriei este o permanență a spiritualității eminesciene”²³. În concepția sa, menirea neamului românesc depășea coordonatele naționalului: „Aici ne aflăm noi românii – limbă cumpenei universului”²⁴. El se arăta indignat în fața atitudinilor celor care proferau numai critici la adresa poporului român. „Românul să nu aibă decât cusururi [?] – Ehei, cum nu au cunoscut ei în mod hermetic

¹⁸ Mihai Eminescu, [*Roesler und Justinian ...*] ..., p. 95-96.

¹⁹ Vezi Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. III, *Genezele românești*, Coordonatori Ștefan Pascu, Răzvan Teodorescu, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 29-38, 93-109, 229-250.

²⁰ Mihai Eminescu, [*Roesler und Justinian ...*] ... p. 95-96.

²¹ Mihai Eminescu, [„Ce e Roesler? ...”], *Ibidem*, p. 375.

²² Mihai Eminescu, [„*Starea Romei în vremea colonizării Daciei ...*”], *Ibidem*, p. 89.

²³ Tudor Nedelcea, *op. cit.*, p. 76.

²⁴ Mihai Eminescu, [„*Aici ne aflăm ...*”], Academia Română, Muzeul Literaturii Române, *M. Eminescu, Opere, XV ...*, p. 371.

cauza poporului românesc. – Merci, Messieurs, noi mergem înainte²⁵. Nepăsarea unora în fața istoriei și a specificului național îi genera poetului nu numai nedumerire, ci chiar revoltă. „Cum? Pământul acesta, care se va răsturna odată peste mine, acest pământ în care dorm Mircea I și Matei Basarab – nu însemnează nimic?”²⁶. Motivele de prețuire a neamului său erau profunde, vigoarea poporului fiind de-a dreptul impresionantă, generând în zămislirea și evoluția sa adevărate minuni. „Românii au răsărit dintre slavi ca insula ... din mare”²⁷. Aceste reflecții ne fac să ne amintim că în secolul următor, Gheorghe I. Brătianu, definea poporul român cam în aceeași termeni: o enigmă și un miracol istoric²⁸.

Abordarea problematicii originii și mai ales a semnificației denumirii de boier îl menține pe Eminescu în sfera noțiunilor de substanță și subtilitate a devenirii naționale. Deși nu contestă originea slavă a acestui termen, Eminescu surprinde influența și încărcătura bizantină pe care o căpăta titlul de boier începând cu secolul al XV-lea, când denumiri de boier i se asociază și responsabilitatea unei funcții înalte în administrația de stat. Fără îndoială membrii Sfatului domnesc erau în fond mari boieri²⁹.

Reflecțiile sale cu caracter istoric acoperă ca subiect o arie cu valențe caleidoscopice. Eminescu consideră că mișcarea permanentă a națiilor și permutarea continuă a intereselor și a centrelor de greutate determină cursul istoriei. „Rasa traco-ilirică s-a distins în decursul tuturor secolilor printr-o energie extraordinară, printr-un neastâmpărat dor de război, dar totdeauna în serviciu străin ...”. Exemplele oferite de Eminescu erau următoarele: „Sub flamurile lui Alexandru cel Mare locuitorii traco-ilirici ai munților au cucerit Asia și Africa pentru ... greci. În timpul romanilor mulți iliri, după o viață strălucită de ostași, s-au suit pe tronul împăraților romani lucrând pentru ... romani”, o parte din pașii și soldații albanezi și-au ars energiile pentru interesele altora. Apropiindu-se de spațiul și timpul său Eminescu constata retoric: „Și oare regimentele cele mai bune ale Austriei nu sunt române? Și oare luptătorii independenței Greciei de la 1821 n-au fost albaneji? Și oare eroii lui Osman la Plevna nu au fost albaneji?” Concluziile constatărilor sale erau amare, circumscrise vechiului principiu *divide et impera*: „Astfel vulturii cu două capete și politicienii cu două fețe ne pun să împușcăm noi în noi înșine, pe moldovean în albanez, pe ardelean în dalmațian, pe frate în frate”. Făcând aceste constatări Eminescu avea permanent în vedere unitatea etnică ancestrală a Balcanilor: „Tracii și ilirii sunt popoare înrudite. Descendenții ilirilor sunt albanezii actuali, din traci s-au născut românii”³⁰.

²⁵ Mihai Eminescu, [„Românul ...”], *Ibidem*.

²⁶ Mihai Eminescu, [Pământul în care dorm voievozii], *Ibidem*, p. 373.

²⁷ Mihai Eminescu, [„Românii au răsărit ...”], *Ibidem*, p. 91.

²⁸ Vezi Gheorghe I. Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1940.

²⁹ Mihai Eminescu, [Begriffe für das „Conversation Lexikon”/ Concepte pentru „Conversation Lexicon”], Academia Română, Muzeul Literaturii Române, *M. Eminescu, Opere, XV ...*, p. 92-95.

³⁰ Mihai Eminescu, [„Rasa traco – ilirică ...”], *Ibidem*, p. 90.

O direcție aparte, oarecum singulară în notațiile sale cu caracter istoric, este aceea de descriere a unor localități. Aici el parăsește tărâmul reflecțiilor, al filosofiei istoriei și realizează descrieri concrete, specifice muncii istoricului obișnuit. Așa se întâmplă, spre exemplu, în *Concepte[le]* sale pentru un *Lexicon* istoric în care el realizează scurte prezentări ale orașelor Botoșani, Brăila și mai ales a Bucureștiului³¹. Aceste prezentări ne evidențiază calitățile unui istoric extrem de meticulos, cu o putere de sinteză impresionantă care realizează o frescă exhaustivă a imaginii acelor localități. În scurgerea timpului aceste descrieri devin o extrem de prețioasă și interesantă sursă de informații.

Reflecțiile filosofice ale lui Mihai Eminescu asupra istoriei și-au găsit concretizarea într-un alt plan și într-o altă manieră în prodigioasa lui activitate gazetărească. Numeroasele lui articole cu caracter istoric³², și chiar corespondența sa³³, au beneficiat de substratul de excepție al unui bun cunoscător al istoriei factuale, a unui fin și profund analist, a unui veritabil filosof al istoriei.

Concluzii

Mihai Eminescu este creatorul unui sistem filosofic original prin care interpretează și înțelege istoria. Adesea el apelează la formule matematice și ecuații, care uneori pot avea un sistem propriu de criptare. Cu ajutorul acestora el transpune anumite legi ale evoluției sau repetabilității istoriei.

Viziunea sa proprie îmbracă o haină cosmologică asupra evoluției istoriei. Uneori este eliptic ori ermetic. Însemnările sale cer înțelegere, reflecție și uneori am putea spune chiar o anumită „traducere”. Această „traducere” se dovedește a fi uneori destul de greoaie și anevoioasă, vecină aproape imposibilului, pentru translarea ei fiind absolut necesare însăși cuvintele poetului.

Eminescu nu a fost un istoric în accepțiunea sensului de astăzi, însă constatările sale se impun considerației. Ele vin din partea unui exeget al epocii, a unei personalități de esență și vocație renașcentistă. Studiile, lectura, gândirea, notațiile sale sunt impresionante, conectându-l constelației celor mai mari personalități universale.

Deși însemnările lui cu caracter istoric sunt referiri sintetice, episodice, reflexii ori esențe, ele denotă o cunoaștere profundă a istoriei, un studiu intens și o lectură exhaustivă. Realizate în limba română sau în limba germană ele abordează fenomene, evenimente ori personalități de referință ale istoriei naționale ori universale.

³¹ Mihai Eminescu, [*Begriffe fur das „Conversation Lexikon” ...*, p. 92-95.

³² A se vedea spre exemplu, Academia Română, Muzeul Literaturii Române, *M. Eminescu, Opere, X, Publicistică – 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880, Timpul*, Coordonator Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române, București, 1989.

³³ A se vedea spre exemplu corespondența lui Eminescu referitoare la organizarea festivităților de omagiere a lui Ștefan cel Mare la mănăstirea Putna, în anul 1870, Academia Română, Muzeul Literaturii Române, *M. Eminescu, Opere, XVI, Corespondență. Documentar. Cu reproduceri după manuscrise și documente*, Coordonator Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române, București, 1989, p. 32-33.

Naționalul și universalul sunt într-un clivaj perpetuu, se interinfluențează și se determină constant. În universul faptelor umane nu există un adevăr sau un interes absolut. Adevărul este orientat sau chiar dictat de „voința” / interesul epocii respective. Realismul lui Eminescu devine de-a dreptul cinic, atunci când desemnează rolul pe care îl are interesul uman în determinarea (și de ce nu chiar în deturnarea) curgerii istoriei. Cauzalitatea, interdependența, spațiul și timpul, legile naturii și ale universului uman, personalitățile alcătuiesc alchimia devenirii naționale și universale.

Fără îndoială Mihai Eminescu reprezintă o personalitate uriașă a spiritualității naționale și universale ale cărei reflecții s-au revărsat și asupra percepției istoriei.

Referințe bibliografice

Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. II, *Daco-romani, romanici, alogeni*, Coordonatori Dumitru Protase, Alexandru Suceveanu, Editura Enciclopedică, București, 2001.

Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. III, *Genezele românești*, Coordonatori Ștefan Pascu, Răzvan Teodorescu, Editura Enciclopedică, București, 2001.

Academia Română, Muzeul Literaturii Române, *M. Eminescu, Opere, X, Publicistică – 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880, Timpul*, Coordonator Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române, București, 1989.

Academia Română, Muzeul Literaturii Române, *M. Eminescu, Opere, XV, Fragmentarium, Addenda ediției, Cu reproducere după manuscrise, documente și presă*, Coordonatori Dimitrie Vatamaniuc, Petru Creția, Editura Academiei Române, București, 1993.

Academia Română, Muzeul Literaturii Române, *M. Eminescu, Opere, XVI, Corespondență. Documentar. Cu reproduceri după manuscrise și documente*, Coordonator Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei Române, București, 1989.

Brătianu, Gheorghe I., *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1940.

Cimpoi, Mihai, *Unitatea culturii universale în reprezentarea lui Eminescu*, în „Viața Basarabiei”, Revistă editată de Asociația Națională a Oamenilor de Creație din Moldova, Anul 14, nr. 3 (35), 2015 (serie nouă), Tipografia Universul, Chișinău, p. 5-13.

Nedelcea, Tudor, *Eminescu*, Prefață de acad. Mihai Cimpoi, Cuvânt-înainte de Theodor Codreanu, Postfață de prof. dr. Victor Crăciun, Fundația Națională de Științe și Arte, București, 2013.